

Res zanimivo. V Cvetju v jeseni se to ne izkazuje - povezava meščanstvo-kmetstvo tam ne zdrži.

"Ne, v Cvetju v jeseni so drugačna razmerja med spoloma in stanovi: tam je premožen meščan Janez, ki se želi preseliti na kmete. Tavčar socialno eksperimentira – to je spet reč, ki si jo lahko privoščijo samo literatura – z nečim, kar v življenju tedaj ni obstajalo. Danes lahko mestno službo marsikdo opravlja od doma na deželi, nekoč pa to ni bilo mogoče. Janez bi moral zaradi selitve na deželo k svoji ljubi Meti zapustiti mestno službo in se pokmetiti. Tega takrat ni počel nihče, dogajale so se samo selitve z dežele v mesto. Tavčarjev socialni eksperiment se je v zgodbi zaključil neuspešno – ne zato, ker bi Tavčar nad projektom obupal (seveda ni, saj je pokmetenje priporočal tudi svojim naslednikom), ampak ker v literaturi, ki je hotela biti realistična, drugače ni moglo biti. Meta mora umreti, da lahko povest ostane realistična, da ne odstopa od življenjskih izkušenj tedanjih bralcev. Izkazalo se je, da odhod meščana na kmete še ni mogoč. Bil pa je Tavčar vizionar, danes se to dogaja! Tako kot je v Visoški kroniki poženi vse Slovence z Nemkami (da bi pomiril nacionalna nasprotja), je v Cvetju v jeseni z meščanovo poroko na kmete načrtoval pomiritev socialnih nasprotij, torej brisanje razpoke med meščanskim in kmečkim. Sam je bil po značaju silak in precej konflikten tip, tudi grobijan, bil je oster, ni imel dlake na jeziku, v literaturi pa je kazal svojo apolitično, pomirljivo dialoško naravo. Literatura mu je ponujala prostor in možnost, da sta odprtost in pomirljivost prišli do izraza."

Večplasten je bil.

"Saj smo vsi taki – če ne v istem trenutku, pa zaporedno. Danes bom šel tega volit, jutri pa nekoga drugega ... S tem kažemo svojo kompleksnost. No, drugače se temu lahko reče tudi nenačelnost ali celo izdajstvo (smeh)."

Tavčar je nekaj dal tudi na dolžino in s tem marsikoga podražil. Se je z njim zgodovinski roman razvil v polni širini?

"Ja, dražil je Kersnika, prav rad je to počel. Janko Kersnik je namreč pisal krajše tekste. Morda sem z izpostavljanjem razlike med 'kratkim' Kersnikom brez pripovedne kondicije in epsko 'dolгим' Tavčarjem z veliko kondicije nekoliko krivičen. Gre za dva pomembna pripovedna klasika, ki sta merila moči pri istem časopisu, Ljubljanskem zvonu, izpuščam pa segment popularne zgodovinske in druge žanrske proze, ki je bila v posameznih primerih prav spodobne dolžine, v mislih imam npr. Zadnje dneve v Ogleju Alojzija Carlija, Od pluga do krone Jakoba Bedenka, Ivana Janežiča z romanom Gospa s Pristave, tu so še Josip Podmilšak, Franc Valentin Slemenik, Anton Bartel, Fran Detela ... A kaj, ko so pripadali večinoma katoliškemu tipu literature, ki je liberalsko usmerjena literarna zgodovina iz različnih razlogov ni smela sprejeti vase in so zato izginili iz javne zavesti in iz šolskih kurikulumov. Pač niso spadali v zamišljeni razvojni tok slovenske literature. Ampak pripovedna kondicija je obstajala, Tavčar v tem smislu ni bil kakšna zelo huda izjema."

Pozabljamo torej na avtorje, ki so v sočasnem obdobju morda bili opaznejši od ostalih, a niso obstali na dolgi rok?

"Različno: ali so bili opazni in so se potem izgubili s scene ali pa že skraja niso bili prav poznani. Morda so objavljali v napačnih časopisih – znana je tekmovalnost med Kresom in Ljubljanskim zvonom. Pri Kresu so se sicer prej zavedli potrebe po slovenskem literarnem časopisu, vendar se je prerivanje izteklo v korist Ljubljanskega zvona in avtorji, ki so objavljali v Kresu (Sket, Koder, Pajkova), so v literarni zgodovini posledično zasedli mesto drugokategorikov. Na rangiranje je včasih vplivalo meddeželno rivalstvo, pa tudi objektivni pogoji, saj je bilo beroče občinstvo na

Kranjskem očitno večje kot v drugih slovenskih deželah, kjer je bila močna konkurenčnost nemščine, še posebej na Koroškem, pa tudi na Štajerskem, zlasti v Mariboru."

Pri Tavčarju najdejo nekaj zase katoliki, liberalci, feministi, lokalpatrioti ... samo revolucionarji ne najdejo ničesar

Z Ivanom Cankarjem, še enim velikonom, si je Tavčar skozi življenje sicer ostal tuj, tako nazorsko kot literarno. Zakaj?

"V ozadju so banalni človeški razlogi. Cankar je bil 'na hrani' pri Tavčarjevih – Tavčarjeva gospa je kuhala za revne študente (no, najbrž njena kuharica), Cankar si je s Tavčarjevih polic izposojal knjige, ki jih potem ni vrnil. Sledila je zamera in Cankar ni bil več dobrodošel pri Tavčarjevih. Na to osebno zamero so se naložila pozneje še druga nesoglasja: politična, socialna in literarna. Čeprav se velika pisatelja nista nikoli javno sporekla, je med njuni vrsticami mogoče razbrati polemičnost. Skoraj prepričan sem, da je Tavčar z izbiro imena Polikarp v Visoški kroniki nameraval ukiniti negativen pomen, ki ga je Cankar prilepil temu imenu v dveh svojih tekstih (v novelah Polikarp in Aleš iz Razora). Ni mu uspelo, saj naše dojemanje Tavčarjevega Polikarpa kot negativca usmerja verjetno tudi Cankarjeva stigmatizacija tega imena. Tudi Tavčarjev upor proti modernizmu v literaturi je mogoče povezati s Cankarjevim literarnim modernizmom, da ne govorimo o njuni



Ivan Tavčar Ilustracija: Ciril HORJAK

nasprotni nazorski in politični usmerjenosti: Tavčar je bil liberalec, Cankar pa je bil kot socialist najbolj kritičen prav do liberalskih političnih sloganov. Glavni razlog za njuno razhajanje pa bo verjetno generacijska razlika. Le kako bo Cankar sledil 25 let starejšemu Tavčarju in kako bo Tavčar razumel toliko mlajšega Cankarja? Tudi če

ne bi bilo tiste nerodnosti z izposojenimi knjigami, bi bile razlike med njima še vedno nepremostljive. Vsakega od njiju je vodil močan ego, oba sta bila literarna petelina. Še dobro, da sta kikirikala vsak na svojem dvorišču."

10. MAREC 2023 OB 20H

DVORANA TABOR, MARIBOR

VEČER IN RADIO CITY

PREDSTAVLJATA VELIKI KONCERT OB DNEVU ŽENA

JAN PLESTENJAK

S prijatelji

GOSTJE VEČERA

ALFI NIPIČ

TADEJ TOŠ

6PACK ČUKUR

DEJAN DOGAJA

NATALIJA VERBOTEN

STAND OUT

VEČER

VSTOPNICE V PRODAJI NA VSEH PRODAJNIH MESTIH

eventim

SITUP D.O.O., ULICA SLOVENSKE OSAMOSVOJITVE 2, 2000 MARIBOR